

Короліук О. М. Виховання самостійності студентів як засіб формування особистості майбутнього вчителя математики // Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах : матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Житомир, 22-23 травня 2014 р.) / За ред. О. А. Дубасенюк, В. А. Ковальчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 229-233.

Короліук О. М.,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ

Сучасні потреби суспільства, соціальний та економічний розвиток нашої країни вимагають перебудови існуючої системи освіти та визначають такі основні її напрями: розвиток активності, самостійності, творчих здібностей фахівців; забезпечення держави кваліфікованими, ініціативними кадрами, які матимуть ґрунтовну теоретичну і практичну підготовку, а також зможуть самостійно приймати рішення, пов'язані з майбутньою професійною діяльністю; формування в молодих фахівців прагнення до неперервної самоосвіти, здатності постійно оновлювати здобуті знання, вміння коригувати, удосконалювати професійну діяльність [2].

У зв'язку з цим особливо актуальним стає забезпечення належного рівня фахової підготовки майбутнього вчителя математики, досягнення ним професійної компетентності.

Основу підготовки вчителя математики у вищому навчальному закладі складають фундаментальні математичні дисципліни, курс „Методика навчання математики”, які разом із педагогікою і психологією покликані забезпечити професійне становлення майбутнього фахівця відповідно до потреб сучасної освіти.

Перед вищими навчальними закладами, які здійснюють підготовку спеціалістів у галузі математичної освіти, визначено за мету: сформувати професійно компетентного вчителя математики,

спроможного працювати на конкурентній основі в школах різного типу, якому були б притаманні духовність, висока мораль, культура, інтелігентність, творче педагогічне мислення, гуманістична спрямованість педагогічної діяльності. Серед головних завдань: виробити в майбутніх учителів математики вміння здійснювати навчання і виховання на рівні сучасних вимог; сформувати вміння і навички самостійного аналізу процесу навчання, дослідження методичних проблем; створити сприятливі умови для неперервної самоосвіти, розвитку самостійності. Виконання цих завдань вимагає відшукування шляхів підвищення ефективності навчання математики, методики, впровадження нових методів та форм взаємодії викладача і студента.

Життям доведено, що лише ті знання, які студент здобув самостійно, завдяки власному досвіду, розуму й діям, будуть насправді міцними. Саме тому вища школа поступово, але неухильно переходить від передачі інформації до керівництва навчально-пізнавальною діяльністю, формування в студента вмінь і навичок самостійної роботи.

Значущість проблеми самостійної роботи знайшла своє відображення як у класичній педагогічній спадщині (Ф.-А. Дістервег, Я. А. Коменський, Й. Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, К. Д. Ушинський), так і в сучасних дослідженнях (А. М. Алексюк, Н. В. Кузьміна, В. О. Онищук, С. У. Гончаренко, М. М. Солдатенко, В. К. Буряк, П. І. Підкасистий, В. А. Козаков, Н. Г. Сидорчук, В. В. Ягупов та ін.). На думку вчених, саме самостійна робота студентів нині повинна стати основою процесу підготовки фахівців. Навряд чи кожен учитель, який не був підготовлений у вищому навчальному закладі самостійно здобувати знання, зможе легко розвинути в собі такі якості вже в процесі роботи в школі.

З іншого боку, практика підтверджує, що вчитель, як правило, у своїй педагогічній діяльності використовує саме ті форми і методи роботи, до яких сам був залучений у процесі навчання. Отже, розвиватися самому, виховувати пізнавальну самостійність своїх учнів, зможе лише такий учитель математики, в якого сформовані вміння та навички самостійної роботи.

Самостійну роботу студентів можна визначити як вид навчальної діяльності, спрямований на засвоєння нових знань, удосконалення навичок самостійного пізнання, формування практичних умінь, необхідних для майбутньої професійної

діяльності. Самостійна робота організовується та скеровується викладачем, але відбувається без його безпосередньої участі.

Самостійна робота дозволяє підвищити свідомість і міцність засвоєння знань, виробити в студентів уміння й навички, яких вимагають навчальні програми, розвивати пізнавальні здібності, навчати самоорганізації, вмінню передбачати й оцінювати можливий результат, планувати та коригувати власну діяльність, формувати навички професійної самоосвіти.

Самостійна робота виховує самостійність – рису характеру, що відіграє суттєву роль у структурі особистості сучасного педагога і, вчителя математики зокрема. Самостійність є основою активності, ініціативності, творчості, наполегливості. Під *самостійністю* розуміють здатність суб'єкта організовувати й реалізовувати власну діяльність, а також досягнути мети діяльності без стороннього керівництва й допомоги. Зовнішніми ознаками самостійності є планування роботи, самоконтроль, коригування результатів, пошук шляхів удосконалення власної діяльності. До внутрішніх ознак відносять потреби та мотиви, розумові, фізичні й морально-вольові зусилля, що спрямовують особистість. За висновками дослідників, самостійність слід розглядати в двох аспектах: по-перше, як характеристику діяльності в певній навчальній ситуації й, по-друге, як рису особистості [1, 3].

Пізнавальну самостійність визначають як: 1) сукупність пізнавальних умінь та навичок тих, хто навчається [4]; 2) якість особистості, сутність якої виражається в готовності, спроможності й прагненні власними силами оволодіти знаннями, уміннями та навичками [5].

У психолого-педагогічній літературі виділяють репродуктивний, частково-пошуковий, творчий рівні пізнавальної самостійності [6, с. 18]. На *репродуктивному* – студент повинен засвоїти вже готові знання. *Частково-пошуковий* рівень характеризується частковою організацією процесу одержання інформації безпосередньо студентами. Дії майбутніх фахівців на *творчому* рівні повністю самостійні. Досягнення найвищої самостійності в процесі оволодіння, наприклад, методикою навчання математики характеризується здатністю окреслити нагально-методичну проблему й визначити шляхи для її розв'язання. Для встановлення рівня самостійності необхідно співвідносити зусилля, витрачені на

одержання результату, з пізнавальними можливостями студента на даний час.

Потрібно зауважити, що іноді навіть виконання певних завдань репродуктивного характеру змушує студентів працювати на достатньо високому рівні самостійності. Для прикладу, в процесі підготовки виступу з доповіддю на семінарі з актуальних проблем математики студенту доведеться самостійно відшукати й відібрати інформацію в наукових джерелах, проаналізувати й систематизувати її.

Самостійність певним чином розкривається й через сприймання студентами навчальної мети. У зв'язку з цим виділяють чотири ступені: I – мету навчальної діяльності визначає викладач; II – мету пропонує викладач, проте погоджує її із студентами; III – пошук мети навчальної діяльності викладач і студенти здійснюють спільно; IV – мету формулюють самі студенти [7, с. 10].

У педагогічному процесі виділяють ще змістову й організаційну самостійність. Під *змістовою* розуміють здатність особистості прийняти правильне рішення без сторонньої допомоги. Розрізняють такі її види: 1) виконавську самостійність; 2) дії в типових ситуаціях; 3) дії в нетипових ситуаціях; 4) творчу самостійність. Одночасно зі змістовою самостійністю задля реалізації визначеного завдання в майбутнього вчителя математики формується вміння організовувати власну діяльність, тобто *організаційна самостійність* [8, с. 260].

Таким чином, виховання самостійної особистості – одне з основних завдань професійної освіти на сучасному етапі. Визначена проблема нині має не лише педагогічний, але й соціальний характер. Майбутні вчителі математики повинні вміти самостійно вирішувати навчальні, методичні, організаційні питання, які можуть виникнути в процесі фахової діяльності, долати різного роду проблеми, обґрунтовувати свої дії. А готувати їх до цього потрібно вже в університеті, розвиваючи змістову, пізнавальну, організаційну самостійність. Удосконалення організації самостійної роботи студентів у процесі вивчення математичних дисциплін, методики навчання математики, на наш погляд, одним із шляхів вирішення цієї проблеми у вищих навчальних закладах.

Література:

1. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение : учеб. пособ. / В. А. Козаков. – К. : Вища шк., 1990. – 248 с.
2. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті

// Освіта України. – 2002. – № 33 – С. 4–6.

3. Орлов В. И. Активность и самостоятельность учащихся в обучении / В. И. Орлов // Среднее специальное образование. – 2004. – № 11. – С. 43–47.

4. Половникова Н. А. Система воспитания познавательной самостоятельности школьников / Н. А. Половникова. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1975. – 101 с.

5. Савченко Ю. С. Развитие познавательной активности и самостоятельности слушателей подготовительного отделения вуза на основе дифференциации обучения : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 „Теория и история педагогики” / Ю. С. Савченко. – Л., 1988. – 16 с.

6. Самойленко П. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в процессе обучения математике / П. И. Самойленко, Л. Ю. Сергиенко // Методические рекомендации по математике. – М. : Высш. шк., 1981. – Вып. 4. – С. 13–45.

7. Самостійна пізнавальна діяльність студентів : метод. рекомендац. / [укл. М. М. Солдатенко, В. М. Володько, І. С. Дмитрик та ін.]. – К. : ІСДО, 1993. – 52 с.

8. Юцявичене П. Теория и практика модульного обучения / Пальмира Юцявичене. – Каунас : Швиеса, 1989. – 272 с.